

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ
*ШЕКУЛАР И ШЕКУЛАРЦИ ОД ПОМЕНА
ДО 1941. ГОДИНЕ* АКАДЕМИКА
МИОМИРА ДАШИЋА*

* Промоција књиге (издавач Црногорска академија наука и умјетности, 2006) одржана је у Црногорској академији наука и умјетности, 8 фебруара 2007. године. О књизи су говорили: академик Момчило Зечевић, проф. др Ђорђе Борозан, др Драшко Дошљак, као и аутор књиге академик Миомир Дашић.

Момчило ЗЕЧЕВИЋ*

ДЈЕЛО „ШЕКУЛАР И ШЕКУЛАРЦИ”, ИСТОРИОГРАФСКИ УЗОР ДРУГИМА

Задовољство и част ми је да говорим о још једном новом дјелу академика Миомира Дашића, истакнутог историчара, кога су његови педагошки и научни резултати, остваривани у више од пет протеклих деценија, винули у сам врх достигнућа црногорске историографије. Нећу претјерати ако устврдим да су његова посвећеност истраживању прошлости, прије свега краја из кога је потекао, његово пионирско и обимно дјело о прошлости Васојевића и других становника Горњег Полимља, један од највреднијих враћених дугова црногорских интелектуалаца своме крају.

Дашићеву биографију нећу овом приликом излагати, јер је у основи позната, а ускоро ће се појавити и посебно издање његове библиографије у којој ће се његово дјело и личност детаљно описати. Али, ако бих и казао нешто из Дашићеве биографије, почео бих са његовим предсједниковањем Савезом историчара Југославије у два мандата (1985-1989. и 1994-1999). Са великим угледом у круговима историчара из свих средина бивше велике Југославије, биран је да води ову струковну организацију када је она, као и држава, западала у све дубљу кризу. У тешким околностима, Дашић је успјешно водио Савез, организовао је заједничке симпозијуме, конгресе и друге облике сарадње и два пута обнављао, познати у свијету историографије, *Југословенски историјски часопис*. Дашић је остао упамћен као предсједник Савеза од ауторитета и изузетних организаторских способности. Његовом заслугом, објављена је библиографија ЈИЧ-а, са студијом о овом угледном Часопису, студија која говори о доприносу ЈИЧ-а југословенској историографији уопште

* Академик Момчило Зечевић, ЦАНУ

(ЈИЧ, Библиографија 1935-1997, Београд, 1999, стр. 507). Са његовим одласком, ова је организација престала да постоји, као и њен часопис. Наравно, овај детаљ из Дашићеве биографије није њен најважнији дио, али га истичем зато што се овдје о томе мање зна.

Дашићево обимно, тематски разуђено, научно дјело, претежно се односи на проучавање историје Црне Горе, црногорског и српског народа од 15. до првих деценија 20. вијека. До сада је објавио више од 250 студија, око 120 реферата, расправа и чланака, преко 450 критичких осврта и разних других историографских прилога, као и седам посебних издања. Његов рад познат је и у неким европским историографским круговима, посебно у Русији, гдје је било више интересовања за прошлост Црне Горе. У Русији, на примјер међу историчарима, Миомир Дашић ужива углед и као инострани члан Руске академије природних и друштвених наука (1998).

Као рецензент или промотер, имао сам част да учествујем у тумачењу рада и дјела академика Дашића. Његове монографије *Васојевићи од њомена до 1860. године*, *Опједи из историје Црне Горе*, *Незаобилазно у историографији Црне Горе*, као и његова остала посебна издања, увјерили су ме да су историјске теме које су у њима обрађене, добиле право истраживача, историчара од нерва и осјећања за истраживање цјеловитих збивања, за аргументовану њихову реконструкцију и надасве објективно и критичко тумачење. Дашићев текстиви плијене својом увјерљивошћу, држе читалачку пажњу и нуде неочекивана сазнања.

Неколико кратких оцјена из мојих ранијих осврта на Дашићев рад, приближиће нам слику и о вриједностима Дашићевог најновијег дјела *Шекулар и Шекуларци*. О књизи *Васојевићи од њомена до 1860. године*, нагласио сам слједеће њене вриједности: „Овом књигом црногорска историографија обогачена је једним значајним дјелом у коме се по први пут, на основу бројне изворне грађе домаћег и страног поријекла, даје цјеловита слика племена Васојевића до 1860. године... Аутор прати појаве, процесе и значајне појединачне догађаје на овом дијелу данашње Црне Горе, повезујући их са друштвеним и историјским токовима сусједних регија... На структуралном методолошком концепту, заснована анализа друштвене историје основно је везивно ткиво на коме М. Дашић изграђује занимљиву и особену слику. Његово студиозно посматрање друштвено-економских прилика и процеса потврђује да се историјски ток може успјешно истраживати и без уобичајене доминације догађаја из по-

литичке историје... Прегледно, аргументовано, са модерним погледом на племенско друштво, на његове унутрашње облике и специфичности, анализом доступних, иначе, оскудних писаних извора, као и народног предања, Дашић је расправио многа нејасна питања око постанка и развитка племена Васојевића... Многи митови и историјске спекулације, потиснути су овом књигом, снагом научних аргумената и тумачења... Њоме је дат велики допринос знањима о прошлости једног значајног дијела данашње Црне Горе, заснован на научно утемељеним одговорима на многа, отворена питања о постанку и развитку црногорског народа и његове државе”.

Говорећи о Дашићевој књизи *Ојледи из историје Црне Горе* у ЦАНУ, пажњу сам посебно усмјерио на једну од њених 12 студија, које су се односиле на развитак и особености југословенске идеје у црногорској традицији, о чему се врло мало знало и писало. За Миомира Дашића и ова тема била је изазов, кога је као историчар успјешно савладао. Оцјењујући овај истраживачки резултат, истакао сам и сједеће: „М. Дашић је превазишао традиционална поједностављена тумачења са наглашеном политичком мотивацијом о великохрватском поријеклу и високосрпском националном и државном утемељењу југословенске идеје, која су дуго потискивала афирмацију њених сложених и вишезначајних садржаја са других југословенских простора, што се посебно односило на Црну Гору. Био је на страни оних схватања у историографији која су југословенску мисао тумачили као динамичну и разнородну појаву по својој карактеру и садржају, као артикулацију различитих културно-историјских интереса и стања у појединим југословенским срединама, тј. као стварност могућих и разумљиво неједнаких приступа у рјешавању југословенског питања. Још једна темељна претпоставка уграђена је у Дашићев приступ изучавања коријена југословенске мисли у Црној Гори. И он је посматрао југословенску идеју као плод модерног доба, као израз афирмације закашњелих националних буђења и настанка грађанске класе, као и да је ова идеја временом све више прерасла у идеологију и политику, у реални национални интерес, који је надвладао илузије литерарних пансловенских сентимената... Коријене модерне југословенске мисли у Црној Гори Дашић је откривао, прије свега, у политичкој и националној идеологији коју развија династија Петровића... Као историчар који искуствено утврђује, промишља и надграђује историјска збивања, са разлогом истиче да се југословенска идеја у Црној Гори изра-

жавала као народна свијест која се потврђивала кроз ослободилачку борбу... Дашић је овом значајном питању из историје Црне Горе и бивше југословенске државе дао уочљив научни допринос, јер је наступао аргументовано и храбро са излагањем резултата до којих је дошао, држећи се чињеница и тумачења научне историографије, који, с обзиром на протекло негативно искуство са остварењем садржаја и циљева југословенске мисли у животу бивше заједничке државе, многим данас нису по вољи... Подстакнут Дашићевим студијама у овој књизи, желим да истакнем и сљедеће: Управо нас историја подсећа да је залудно наводним грешкама бивших генерација доказивати нека права савремених. Не треба губити из вида да су одлуке из прошлости изражавале историјске интересе, вријеме и дух оновремених генерација и оне не смију бити хипотека за однос данашњих према истим или сличним питањима или новим изазовима и њиховом рјешавању у духу новог времена”.

Дашићева најновија књига *Шекулар и Шекуларци од ѿмена до 1941. године*, као и претходне, неће оставити равнодушним читаоце, али и стручњаке. Најкраће, о њој могу рећи свој утисак ако саопштим дио оцјене коју сам на молбу Одјељења друштвених наука ЦАНУ упутио овој установи за њено објављивање. Истакао сам да је „у питању изузетно занимљив рукопис искусног и угледног историчара који се упустио у најтежи облик историографског рада, да један мали простор и наизглед малу тему, обради детаљно у свом њеном временском и тематском захвату. Аутор је свакако био упућен од самог почетка у тешкоће и изазове оваквог свог опредјељења, знао је, из ријетко успјешних туђих искустава, да је рад на малим историографским темама у њиховом тоталном захвату врло мукотрпан, дуг, неизвјестан и често незахвалан. И поред ових забрињавајућих упозорења и тешкоћа, Дашић је остао досљедан опредјељењу да се суочи са изазовом који је носио пројекат заснован у ЦАНУ још крајем прошлог вијека под насловом *Шекулар – историјска студија*, а на коме је етнолошки дио требало да обради покојни професор Мирко Барјактаревић. Као резултат таквог настојања и труда, данас је пред нама изузетна историјска студија, која ће, свакако, бити предмет велике пажње и научног вредновања историчара, прије свега због своје структуре, садржаја и успјешног методолошког приступа”. Сада користим прилику да се захвалим ЦАНУ што је изашла у сусрет мојој препоруци да овај рукопис објави.

О овој теми – Шекулару, до ове студије, није било озбиљних цјеловитих истраживања, а објављени радови и подаци били су углавном дио већих цјелина или дјелимичних тематских научних и стручних обрада. Од невеликог броја угледних аутора разних, и више узгредних, написа о Шекулару (П. Ровински, А. Јовићевић, Ј. Цвијић, Р. Вешовић, М. Лутовац, М. Барјактаревевић и др.), М. Дашић је и раније написао највише радова. И то је био један од мотива за његово ангажовање око писања овакве обимне студије. Упозорићу само на њен основни садржај и остварене вриједности, јер, надам се, да ће и остали уважени оцјењивачи резултата у овој студији о томе детаљније говорити и писати.

Шекулар је планински крај у Горњем Полимљу, истурен и према Метохији, у коме се временом формирало једанаест сталних насеља и најмање црногорско-брђанско племе у границама данашње Црне Горе. Шекуларско племе формирано је, попут других брђанско-црногорских и херцеговачких племена, од 15. до прве половине 19. вијека, од словенског становништва, које је успјело да очува извјесну самосталност, особеност и самоуправу током турске владавине. Тај особен развитак и положај шекуларског племена и Шекулара у дугом историјском процесу, почев од првог помена (1314), па кроз развијени средњи вијек, турско доба, и све до 1941. године, био је изазов аутору да истражи историјске основе, геоморфолошке особености, политичке, друштвене, привредне, вјерске, проsvјетне и друге појаве и процесе, којима се досеже цјеловита историографска обрада. То се може јасно уочити и по самој структури садржаја ове књиге.

У првој глави, *Физичко-географске одлике историје Шекулара*, обрађене су све релевантне карактеристике овог простора, заједно са селом Ровца, као што су границе, земљиште, хидрографске, климатске и биогеографске карактеристике.

У другој глави говори се о *најстаријој прошлости*, поријеклу назива топонима, развитуку и положају постојећих насеља.

Трећа глава обрађује *становништво Шекулара и Ровца*, од трагова најстаријих култура до нашег времена, затим његову етничку и социјалну структуру, положај кроз минуле вјекове, разна предања и др.

Положај Шекулараца и Шекулар у изв. Турско доба садржај су четврте главе студије, која је, с обзиром на дуже вријеме трајања турске превласти и богатство догађаја и збивања, знатно опширнија.

Детаљно су обрађени сукоби и ратови са Турцима, насељавање Васојевића у долини Лима, односи Шекулараца са Климентима, однос овог племена према исламу, везе са Србијом и Цетиње, хајдучија и многа друга значајна питања.

Исто тако исцрпно и документовано, истражен је и *период ослободилачких рајвова 1853-1878.*, у петој глави рукописа, односно учешће шекуларског племена у тим збивањима све до Берлинског конгреса, када су шекуларска насеља припала Црној Гори. Вријеме од 1878. до 1912. године, због наметнуте политичке границе, изазвало је нестабилност и немире на простору Шекулара и његовог окружења, јер је много шекуларске територије припало Турском царству.

Са Балканским ратовима и масовним насељавањем Метохије од Шекулараца, завршава се ово поглавље а започиње *шест* у коме се описује детаљно учешће Шекулараца и Ровчана у Првом свјетском рату 1914-1918. године.

Шекулар и Ровца између два свјетска рата у југословенској држави чине садржај посљедње главе ове монографије. За период од преко двадесет година истражени су и описани сви релевантни сегменти живота шекуларског становништва, његов привредни, социјални и политички живот и на самом крају, развитак просвјете у Шекулару и Ровцима до 1941. године. Као и у претходним дјеловима рукописа, ослонац је тражен у поузданим историјским изворима, прије свега у архивској грађи, уз уважавање и свих осталих чињеница до којих се могло доћи. Резултат таквог настојања је богата изворна основа на којој рукопис почива и високо професионално њено тумачење, које може да пружи само искусан историчар. Монографија је написана јасним језиком којим се њен научни садржај лако приближава сваком читаоцу. То се односи и на текст резимеа на крају књиге (на српском и енглеском језику).

Сматрам да је овом студијом академика Миомира Дашића Црногорска академија наука и умјетности снажно допунила свој програм рада, доказала своју научну репутацију, јер је подржала истраживање једне значајне а неуобичајене теме, која ће, поред осталог, послужити као примјер и модел научне обраде регионалне, значајне историје, толико актуелне и богате у нашем времену и на нашем простору. У питању је дјело завидних истраживачких и интерпретативних вриједности, које ће, по свој прилици, дуго чекати свога настављача за период од 1941. године до наших дана, ако

то посебно занимљиво вријеме не буде радио исти аутор или, бар, усмјеравао ова изузетно сложена истраживања.

Завршићу приказ ове узорне књиге са подсећањем да се у научним круговима међу историчарима у Европи посебно истиче као примјер успјешне обухватне и објективне историографске реконструкције, историја једне парохије или жупе у Француској, коју је написао њен жупник. Сматра се, наиме, да је само на тако малом, територијално и догађајно ограниченом простору, могуће извршити темељнију анализу и објективнију реконструкцију стварности из прошлих времена.

А да је то уопште макар и приближно могуће, с обзиром на све релативности и персоналности историјских збивања, увјерава нас и Миомир Дашић својом књигом о Шекулару и Шекуларцима. Њен читалац ће сигурно стећи утисак да је велики уложени труд дао трајни резултат.

Хвала Миомиру Дашићу и ЦАНУ за ову надарену књигу, хвала Академији на позиву да говорим о њој. Хвала и вама на посјети и пажњи. Тиме сте и мени омогућили да вратим бар мало од оног дуга који имам према својим Васојевићима, Шекуларцима, Србљацима, Ашанима и другима, једноставније и тачније речено према људима у крају из кога сам и сам потекао.

Ђорђе БОРОЗАН*

ШЕКУЛАР И ШЕКУЛАРЦИ ОД ПОМЕНА ДО 1941. ГОДИНЕ

На научном скупу „Прошлост Црне Горе као предмет научног истраживања”, академик Миомир Дашић у свом саопштењу „Историографски проблеми и специфичности проучавања прошлости сјеверне Црне Горе” наговјестио је прије двије деценије да, поред бројних историографски необрађених тема, тражи и потпуније сазнање о организовању и развоју најмањег црногорско-брдског племена Шекулара, племенске заједнице у сливу Шекуларске ријеке и Ровачког потока, на простору између Берана, Андријевице и Ругове.

Мада поуздано не знамо када се и како, тада обнародована, ова стваралачка мисао зачала, она је, несумњиво, дуго сазријевала и за све ове протекле године живјела као завјетно обећање професора Дашића. И ево, данас, имамо част и задовољство да монографију „Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године”, у едицији посебних издања ЦАНУ, представимо јавности, управо поводом 50-годишњице педагошког и научног рада академика Миомира Дашића. У задатим историографским темама, од најдаље прошлости Црне Горе до блиске савремености, најчешће из историје Полимља, ареала у слојевима многих културних, вјерских и политичких модела и традиција о којима је објавио низ књига, студија и чланака – повијест о Шекулару и Шекуларцима има све особине стваралачког сензибилитета аутора у проучавању заједничке прошлости васојевићког краја.

Обрадом ове теме, започетом текстом „Шекулар – средњовјековно насеље и питање његовог имена”, публикованим 1991. године, наговјестио је да се управо тада започетој ерозији историографи-

* Проф. др Ђорђе Борозан, ванредни члан ЦАНУ

је, на читавом простору тадашње југословенске државе, ваља супротставити трезвеним и критичким просуђивањем сопствене прошлости, на макро и микро плану. Наиме, управо овом монографијом, свјестан скучених могућности да ионако скромну изворну основу за обраду ове теме додатно спутавају ратом и разуром земље замрачени видици, Дашић је сходно свом есеју „Сјај заједничке прошлости” стварао ово дародавно штиво, добродошло сваком потпунијем сазнању и писању историје Црне Горе. И као што бива када се видици и воде спознаја замуће, осјећај за мудрост у просуђивању потреба научног рада наложио је овом аутору повратак родном крају и теми којом је, испуњавајући своју научну радозналост, обогатио црногорску историографију још једном монографијом која значајно доприноси укупности његовог проучавања прошлости Црне Горе, посебно њених сјеверних простора.

Ова, уистину слојевита монографија, својеврсни је модел за писање завичајне историје. У њој се препознаје ријетки дар научне досљедности и свеколики приповједачки слух за наративну историју. Она казује – како у рецензији записа академик Владо Стругар – да је „узорна историографска повест о укупности предела – простору, људству и живљењу, догађајима и одсудним променама” у шесто-вјековном трајању.

Упуштањем у просторно-догађајну повијест Шекулара, од његовог помена 1314. до 1941, маниром броделовске историографске школе, академик Дашић подсјетио нас је и опоменуо на сложени и мукотрпни пут до сазнања о просторима и догађајима који нас судбински прате и никад довољно спознатог значаја завичајне историје за схватање и разумијевање државне и опште историје.

Као врстан методолог, сјајан професор, истраживач широког замаха и аутор низа монографија без којих се не да замислити писање историје, посебно сјеверних простора Црне Горе, академик Дашић је и овим дјелом дао значајан научни допринос укупним активностима ЦАНУ у години обнове црногорске државности.

II

Повјесница о Шекулару, којег чине 11 насеља у простору слива Шекуларске ријеке и Ровачког потока, планинског краја у источном дијелу Горњег Полимља, садржи педантно обрађен историјски развој са геоморфолошким особеностима, друштвено-поли-

тичким, привредним, културно-просвјетним, демографским, етнографским и антрополошким одликама тога краја.

Управо служећи се поменути броделовским приступом, гдје се једновремено уочавају феномени простора и времена, аутор у првом поглављу даје физичко-географске одлике територије Шекулара, укључујући ту и територију својег родног села Ровца које, како напомиње, „чини предиону цјелину у односу на остала шекуларска насеља” и казује како су и у којој мјери природни услови утицали на заснивање и развитак свих станишта која су на том простору формирала шекуларско племе од краја XV до почетка XIX вијека као „једно од најмањих црногорско-брдских племена”.

У другом поглављу, аутор се претежно бави најстаријом прошлошћу Шекулара, а у трећем демографском сликом становништва шекуларско-ровачког краја. У четвртном, бави се политичком судбином Шекулара и Шекулараца у вјековима османске власти. Драгоцјеним тумачењем извора везаних за пописе скадарског санџака из 1485. и 1582/3, који свједоче о филурџијским повластицама овог простора, односима са албанским Климентима у XVIII вијеку и пустошењу Шекулара након кратког боравка патријарха Арсенија IV Јовановића у вријеме друге сеобе 1738, након аустро-турског рата који је по становништво овог краја имао тешке и трагичне посљедице. Наиме, због укључености овог становништва у узалудно надање да ће Русија и Аустрија у рату против Османске империје 1736-1739, донијети слободу свим балканским хришћанима, уследио је силовит напад војске Ходаверди-паше Махмутбеговића на Шекулар и Васојевиће, управо поменуте 1738. године, када је дошло до разора и рушења манастира Ђурђеви Ступови и Шудикова, као и низа цркава и насеља, након чега је један дио становништва насилно пресељен у Метохију.

Одјек Првог српског устанка у Шекулару дат је кроз сусрет чете Шекулара и Васојевића са Карађорђем код Сјенице 1809, а везе овог и другог србљачког и васојевићког становништва са Књажевином Србијом 1815-1851. и Црном Гором у вријеме митрополита Петра I и Петра II Петровића Његоша, чине ову историографску повијест утолико слојевитијом јер се све више преплиће изворна основа са народним предањем.

Времена заједничке сарадње и повјерења Васојевића и Шекулараца у бунама и устанцима 1853/54, 1857/58, 1861. и турско-црно-

горским ратовима 1862. и 1876-1878, приказана су педантним коришћењем расположивих извора и литературе.

У петом поглављу, „Шекуларци у ослободилачким покретима 1853-1878. године”, поред ратних збивања и догађања, дат је обухватан приказ шекуларске капетаније у доба књаза Данила, времена сталне ратне пријетње пећког паше и скадарског везира, као и незадовољство становништва Шекулара поводом повлачења црногорско-турског разграничења 1858/59. у долини Лима, учешће у устанку 1861. и црногорско-турском рату из 1862.

Политичке и друштвене прилике у овом крају, уочи и током Источне кризе 1875-1878, питање шекуларског краја у Уговору о ратном споразуму између Црне Горе и Србије 1876, учешће шекуларског племена у васојевићком устанку, формирање шекуларског батаљона и бој у Шекулару 20. јула 1876, подробно су обрађени и изворно фундирани.

Упркос великом страдању, пробуђена надања и очекивања успешним војевањем у другој фази црногорско-турског рата 1877/78, шекуларски крај се, како напомиње академик Дашић, везао за територијалне промјене постављене Санстефанским миром (3. март 1878), али и доживио тешка разочарења одлуком Берлинског конгреса (13. јул 1878), када је демаркациона линија повучена Шекуларском ријеком од њеног ушћа у Лим до Кукаљског врха на Мокрој планини. Тиме је знатно мањи број шекуларских насеља на лијевој страни ријеке припао Црној Гори, а знатно већи на десној, остао Турској. Проблеме дефинисања ове политички постављене границе на сектору Шекулара, аутор је исцрпно обрадио на основу домаћих и страних извора и релевантне литературе. Не без разлога, апострофирао је да су упркос великим жртвама и упорним настојањима, његова родна Ровца, као дио доњих Васојевића, остала у Турској до 1912. године.

У шестом поглављу, „Шекулар у Црној Гори 1878-1912. године” садржано је тегобно живљење овог становништва у условима неизвјесног двовлашћа до децембра 1884, када је гранично питање на овом сектору разријешено Цариградском конвенцијом. Међутим, ни након успостављања границе између Црне Горе и Турске, за становништво шекуларско-ровачког краја није било мира због градње караула, питања двовласничких имања, сталних трвења и сукоба са Руговцима око пашњака и шума у простору Мокре.

Хроника животних искушења, страдања и отпора села Ровца од 1878. до 1912, обрађена је у мини-студији у којој је, поред професионалне хеуристичке знатижеље, дошао до изражаја ауторски сензибилитет за расвјетљавање свих релевантних података о турској власти из Берана према становништву ровачког краја. Исто тако, прилике у Шекулару и Ровцима за вријеме анексионе кризе (1908) и током балканских ратова (1912-1913), с појачаним устаничким отпором, чине знатне странице ове монографије посвећене борбеном путу Трепачко-шекуларског батаљона у поменутом рату, након којег је дошло до масовнијег организованог насељавања Шекулараца у Метохију. Шекулар је, свакако, Крајина која је имала значајну улогу и прије балканских ратова.

У седмом поглављу, аутор прати учешће преко хиљаду бораца трепачко-шекуларских чета у саставу Васојевићке бригаде у борбама и биткама црногорске војске од продора у просторе источне Босне, борбама на Дрини, Вишеграду, Златибору, Коритима, Рожајам, Хајли, Ругови и одбрани Лимске долине, чиме се окончала црногорска ратна епопеја од 6. августа 1914. до 21. јануара 1916.

Након војне капитулације и одметања генерала Вешовића, знатан број Шекулараца и Ровчана одведен је у логоре у Мађарској и Аустрији, а не мали број одао се комитовању.

Шекуларци и Ровчани, напомиње аутор, „јединствено су подржали уједињење Црне Горе и Србије и стварање југословенске државе 1918. године”.

У завршном, осмом поглављу, „Шекулар и Ровца између два свјетска рата”, дата је демографска слика кретања становништва, његов социјално-економски профил, иселавања у Метохију и на Косово, као и одлазак за школом и послом у разне крајеве оновремене Југославије.

Политички живот између два свјетска рата обиљежио је нешто јачи утицај Радикалне и Демократске странке и од тридесетих година ширење љевичарских (марксистичких) идеја и комунистичке идеологије након 1938. године.

Ревносни хроничар, професор и педагог, академик Дашић није пропустио прилику да се у овој обимној монографији (669 стр.) позабави и питањима просвјетних, културних и обичајних прилика у овом крају, као и судбином оних које је жеђ за знањем, учењем, школовањем и послом одвела по Црној Гори, Србији и Југославији. Тако је основна школа у Шекулару од 1890/91. и у Ровци-

ма од 1924/25. била само прва драгоценост ступеница на путу многих успјешних из овог краја. А онда, како то обично у нас бива, кад нешто, након година мирног развоја, крене и наговјести бољи живот, односно, како аутор у последњој реченици ове Монографије записа, „захуктали развој просвјетног и културног живота у секуларско-ровачком крају прекинуо је априлски рат”.

Мудри, опрезни и занату историчарева струке вични професор Дашић, управо ту је стао. Искрено се надамо да чека да се још мало слегне ђудљиво вријеме великог рата и смире истински несрећне људске особине да робују идејама и идеологијама и да се хране подјелама. Надамо се да ће опет своје богато искуство и знање преточити у ново дародавно штиво о секуларско-ровачком крају од 1941. до савремености. То свакако заслужује – како је и сам устврдио – најмлађе црногорско-брдско племе Шекулар.

Пошто је ово и прилика и особита част да подсјетим на пет деценија плодотворног просвјетно-педагошког и научног рада академика Дашића, то му у име присутних и лично честитам и желим добро здравље, личну и породичну срећу и нове књиге.

Драшко ДОШЉАК*

О ШЕКУЛАРУ И ШЕКУЛАРЦИМА

Прошло је сто година од данас већ историјског сусрета Јована Цвијића и Андрије Јовићевића 1906. године, када су организовано започета антропогеографска, историјска и етнолошка испитивања на територији Црне Горе. Од тада па до данас, појавио се врло значајан број књига које, са поменутих аспеката, сагледавају племена, братства или територијалне цјелине Црне Горе. Све ове књиге, напомињем није их мало, можемо разврстати у најмање двије групе. Једну групу чине оне које су се, чини ми се, појавиле, углавном, у посљедњих 15-ак година, а које оскудијевају у методологији и техници научног рада. У другој групи су оне књиге које данас представљају праву драгоценост и чине капиталну вриједност наше науке. Овом јату капиталних књига управо се придружила књига „Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године”, аутора академика Миомира Дашића, која се појавила као 49. књига посебних издања Црногорске академије наука и умјетности и 14. књига Одјељења друштвених наука.

Скоро да је било правило да људи у области дијалектолошких, географских или историјских истраживања своју научну каријеру започињу проучавајући свој ужи завичај. Ова књига то не показује. Напротив, академик Дашић свом завичају дарује књигу у зрелим годинама научних истраживања, али је, ипак, показао да се умјетник или научник свом завичају мора вратити – прије или касније.

Књига коју данас представљамо, „Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године”, сачињена је од осам цјелина, и то: 1. Физичко-географске одлике Шекулара, 2. О најстаријој прошлости Ше-

* Др Драшко Дошљак, Филозофски факултет, Приштина

кулара (и Роваца), 3. О становништву Шекулара, 4. Шекулар у доба турске владавине, 5. Шекулар у ослободилачким покретима 1853 – 1878. године, 6. Шекулар у Црној Гори 1878-1918. године, 7. Шекуларци (и Ровчани) у Првом свјетском рату (1914-1918) и 8. Шекулар и Ровца између два свјетска рата.

Овим цјелинама претходи Предговор, а на крају је Закључак, Summary, као и регистар личних имена и географских појмова. Текст на 682 стране обогаћује и 76 фотографија и карата.

Овом приликом ћу се опширније задржати на другом поглављу књиге, односно на цјелини која говори о поријеклу и значењу имена Шекулар и Ровца.

Први писани помен Шекулара, наводи академик Дашић, налазимо у Светостефанској хрисовуљи из 1314. године. Назив овог топонима (етнонима) заокупљао је пажњу многих истраживача. Проф. Дашић даје преглед свих познатих етимолошких тумачења топонима Шекулар.

Међу истраживачима који су први покушали да етимолошки ријеше овај проблем спада Јоһан фон Нahn. Он је изнио мишљење да је име Шекулар изведено од ријечи секулум, доводећи ово у везу са албанском ријечју шекул – која значи свијет, народ, људи. Али треба имати у виду да ова ријеч у албанском језику може имати и значење вијек, стољеће. Своју теорију Хан није до краја на ваљан и научно прихваћен начин извео.

Радосав Вешовић допушта да је Шекулар антропонимијског поријекла, дакле, да потиче од мушког личног имена Секула. Вешовић није имао на уму општепознату чињеницу да у творби нашег језика немамо топонима од личног имена и суфикса –*ар*. Дакле, овај начин грађења не допушта одрживост Вешовићевог тумачења.

И Павле Аполонович Ровински се бавио етимологијом овога назива. Он је, између осталог, боравио и у овом крају. Ровински доводи у везу Шекулар у Љешанској нахији и исељавање становништва у полимски Шекулар, наводећи низ података који, како констатује аутор књиге, немају историјску тачност, па самим тим ово тумачење Ровинског остаје по страни.

Сличног мишљења је и Андрија Јовићевић, с тим што он, за разлику од Ровинског, износи прецизније податке.

Милан Шуфлај наводи предање да су у Црној Гори живјели Мацуре, затим имена Бери, Шин-ђон и „Шекуларе”. Он истиче да ова имена доказују „натруху арбанашке крви”.

Академик Милисав Лутовац у етнониму Шекулар види трагове Влаха, односно влаха сточара.

Шпиро Кулишић, на основу тумачења Петра Скока, констатује да ријеч секулар потиче од латинске ријечи *seakularis* – стољетни, а латинска ријеч *saeculum* значи покољење, нараштај, па подвлачи да назив Шекуларци означава словенске старинце у чијем се имену огледа мијешање са романским живљем.

Академик Дашић у књизи показује темељну лингвистичку анализу, подвлачећи да је ријеч *chekull* у албански језик ушла из латинског језика. Ријечи *saeculum* – *saeculare*, *saecularus* у прошлости нијесу имале исто значење. Током времена ова ријеч је имала следећа значења: вијек, стољеће, нараштај, генерација. У вријеме када се ширило хришћанство, именица *saeculum* добија нова значења: поган, незнабожац, многобожац, паганин. Дакле, ријеч *секулара* означавала је свјетовњака: мирскога, нецрквенога, свјетовног човјека. Проф. Миомир Дашић подвлачи да је име Шекулар несловенског, односно романског поријекла, и оно у себи чува значење некада другачијих односа и стања какви су владали на овим просторима.

Тачност ових закључака поткрепљује и чињеница да је суфикс *-ar* врло продуктиван у категорији *nomina agentis*, а везује се за латинско *-arius*, *-aria*. Развој мјесног значења суфикса *-ar* потпомогао је сродни суфикс *-ara*, који, као и лат. *-aria*, значи мјесто гдје се налази оно што значи основа, или гдје се врши радња ако је основа глаголска.

(Упоредити именицу суботар – који празнује суботу – адвентиста).

Закључујући овај дио, констатујемо да проф. Дашић успјешно разрјешава један научни проблем који је, како смо видјели, био дуго присутан.

Да је којим срећним случајем по науку и друштво остао да живи пројекат Црногорске академије наука и умјетности „Ономастичка истраживања у Црној Гори”, или пројекат „Топономастички рјечник Црне Горе”, онда би књига академика Дашића коју данас представљамо била од непроцјењиве помоћи истраживачима и сарадницима поменутих пројеката. Зашто? Прво, зато што књига обилује значајним фондом ономастичког материјала, чиме аутор показује да ономастика у синхроној и дијахроној перспективи показује човјекову материјалну и духовну културу, а да називи представљају својеврсни албум исписиван вјековима.

Сва села Шекулара (има их 10) аутор етимолошки објашњава (Улица, Мезгаље, Ђетковићи, Орах, Радмужевићи, Јашовићи, Рмуши, Булићи, Спалевићи, Ровца). Заступљени су, у приличном броју, микротопоними, ороними, хидроними. Када су у питању хидроними, аутор подвлачи да Шекулар, као географски феномен, чије воде припадају двама морским сливовима, има 366 извора. Ево неких: Љешавица, Кикова вода, Јова вода. Ту су и потоци: Витоњин поток, Ржански, Умчева, Бјелошевачки поток/ Шејковачки, Ровачки поток. Наведимо и неке орониме: Мокра, Јаворак Глођија, Усовиште, Брајеница, Приједо, Ржана и др. Један дио поменутих локалитета проф. Дашић је у књизи илустровао фотографијама, те читалац има прилику да визуелно доживи амбијент.

Поред топонимије у књизи налазимо и доста антропонимијских података. Врло су интересантна лична имена из пописа за 1485. годину за Шекулар, а она заправо показују да их је највише са словенском основом.

Књига коју управо представљамо „Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године” вишеструко је значајна. Она обрађује једно подручје које је науци до сада било фрагментарно познато. У себи носи обиље материјала, а теме које сам навео по поглављима исцрпно и до краја су изанализиране. Свима који се баве овим и сличним темама, ова књига ће бити узор како у методолошком тако и у техничком погледу.

Судећи по наслову књиге, из којег видимо да је тема омеђена 1941. годином, искрено се надам, желим и очекујем да нам аутор убрзо подари и књигу која ће обрадити период од 1941. године до данас.

Издавачу, Црногорској академији наука и умјетности, честитам на успјелом издавачком подухвату, а аутору – академику Миомиру Дашићу желим добро здравље и још овако вриједних књига.

Миомир ДАШИЋ*

КЊИГА ИСТОРИЈСКЕ ИСТИНЕ О ЗАВИЧАЈУ И ЊЕГОВИМ ПРЕЦИМА

Осјећам пријатну обавезу да вам се топло захвалим што сте својим присуством, и, с изузетном пажњом, изразили поштовање према мојој најновијој књизи *Шекулар и Шекуларци од ѿомена до 1941. ѿодине*.

Срдачно захваљујем академику проф. др Драгану Вукчевићу, који је с академском мјером представио дио мог научног учинка.

Захвланост дугујем и ЦАНУ која је штампала ову моју монографију, која је повод овог интелектуалног зборовања.

Топлу захвалност дугујем мојим колегама и академику проф. др Момчилу Зечевићу и проф. др Ђорђу Борозану, ванредном члану ЦАНУ, и др Драшку Дошљаку, који су надахнуто, бираним ријечима представили моју књигу *Шекулар и Шекуларци од ѿомена до 1941. ѿодине*, па и шире се осврнули на моје историографско дјело.

Ријеч захвалности изражавам и представницима средстава јавног информисања, која су најавама овог скупа скренули широј јавности пажњу на овај културни чин и указали на основну садржину моје књиге. Јер у овом времену, без оглашавања у штампи и електронским медијима, књига ма колико била научно и стручно значајна, садржајно вриједна, доживљава судбину да буде прећутана.

* * *

А сада да и ја кажем нешто о књизи коју сам написао, прије свега и као дуг свом ужем завичају и шекуларском племену. Књига је саздана на архивским изворима, досад непознатој или мање познатој грађи, чињеницама из бројне историографске и етнографске лите-

* Академик Миомир Дашић, ЦАНУ

ратуре и претресања слојева богатог народног предања. Копање по прошлости Шекулара, од његовог првог писаног помена 1314. године, датума издавања Светостефанске повеље краља Милутина његовој задужбини-манастиру Бањској, коме је овај крај дарован, па до Априлског рата 1941. године, било је научно изазовно, напорно, изискивало је много истраживачког стрпљења у проналажењу изворних падатака, који би потврдили или оспорили слојеве предања, традиције, и, које би чињенице разлучиле шта је митско и легендарно од стварног историјског. Моје интересовање за прошлост Шекулара и његовог ширег окружења, међутим, ишло је и у пресловенску прошлост, о чему свједочи минуциозно расправљање поријекла и значења самог имена Шекулар, а оно је очигледно старије од године када је Шекулар именован у повељи краља Милутина.

Анализом скромних писаних извора, нарочито за период средњег вијека, а не много богатијим ни из тзв. турског периода, затим извора нововјековне историје, спорадичних и података из разноврсне литературе, није нескромно рећи, успио сам да саздам монографију која представља цјеловиту историју једног мало истраживаног и историографски обрађеног простора. Ова монографија се по научној методологији и садржају умногоме разликује од бројних савремених монографија појединих наших крајева, племена и хроника села. Можда се овакав начин писања неће свидјети неким читаоцима, поготово не онима који би жељели да се у књизи нађу имена њихових предака, родослова братстава и други етнографски подаци за које држе да су за њих незаобилазни. Књига о Шекулару и његовом окружењу разликује се и од „службених” историја. Она се не чита као роман, али у овом обимном дјелу сваки читалац може да нађе онај дио проблема који њега занима.

Књигу сам написао с научним мотивом да представим прошлост једног занимљивог и специфичног краја и његовог становништва у дугом временском битисању и борби за самоодржање, чинећи осврте на историјске процесе, почев од средњег вијека, о области која је представљала спону између старе Рашке и Зете, а и нововјековној историји, и разноврсне везе између Црне Горе и Србије. И стручни читалац ширег културног профила у овој књизи ће наћи обавјештења не само о многим догађајима него и податке о недоумицама, противрјечностима и другим, досад неразјашњеним, збивањима и историјским појавама у Шекулару и његовом ширем окружењу. Показане су све сложене етапе ослободилачке борбе коју

је шекуларско племе, заједно са великим васојевићким племеном, водило за своје ослобођење од азијатског освајача, а у Првом свјетском рату и од Аустро-Угара, за сједињење са оновременом црногорском државом и затим са новоствореном југословенском државом 1918. године.

Можда ће се читаоци питати: зашто сам историјску причу о Шекулару и Шекуларцима завршио са Априлским ратом 1941. године, односно са годином слома Краљевине Југославије? Учинио сам то из разлога што је Априлски рат и све оно што се дешавало касније, у годинама револуције и контрареволуције, кад је побиједио комунистички покрет, представљало историјску прекретницу и у најновијој прошлости и Шекулара и његовог окружења, као дијела Црне Горе и Југославије. Читајући изворе и многобројну литературу о револуционарном и контрареволуционарном покрету 1941-1945. године, дошао сам до увјерења да још нијесам сигуран да бих могао написати објективан историјски приказ ни ратног, ни послјератног друштвеног развоја и историјског тока свега што се дешавало на овом простору. Уочио сам да су догађаји и историјске појаве много сложеније него што се обично приказују у литератури и „службеним историјама”. Ту литературу су углавном досад писали побједници и историчари њихови послушници.

Показало се, међутим, да је историја револуцији добра служавка – не само што својим тумачењима прекраја стварност, наглашава једне и прећуткује друге појаве и чињенице већ се јавља и проблем како разабрати оно што је уистину било из пристрасних расположивих извора. О неким догађајима за које се зна да су се десили, уопште нема података, па њих једноставно није могуће освијетлити, за друге, пак, догађаје, чињенице су редуковане и идеолошки обојене. Ето, из тих разлога, закључио сам да најновија историја овог краја, како у Другом свјетском рату тако и годинама друге половине XX вијека, не би била „моја” историја него нека врста „полуслужбене”, односно историје површног прегледа, што не би било у сагласју са мојим научним схватањима.

Надам се да ће од догађаја иза којег сам ставио тачку, други аутор успјешно наставити моју прекинуту историјску причу. За мене је било најважније да вреднујем чињенице за које држим да нијесу спорне.

Писао сам књигу да буде занимљива и лагана и за стручног и читаоца културе, иако нијесам одступао од научнометодолошког по-

ступка који не дозвољава да се иде испод црте историјске научне терминологије. Свјестан сам да сам њеним садржајем ушао и у проблем расвјетљавања и оспоравања неких заблуда од којих се наука мора опростити, мора их се лишити ма колико њихово одбацивање повриједило оне који су се љубоморно држали досадашних схватања предања и традиције.

Дакле, књигу о Шекулару, кроз стољећа, писао сам и да покажем какве су се и које све тајне криле у битисању не само људи шекуларског племена него и оних са много ширих простора.

Колико сам у томе успио, дјелимично сте чули из осврта промотера ове књиге, углавном њихових похвала, уобичајених за овакву свечаност, када се критичност избјегава. Зато ријеч научне критике тек треба очекивати. Јер, у историографији, као својеврсном дијелу историје, води се дуга парница за чињенице и поуздане историјске судове. Критичар је у том научном послу неопходан, али је и одговоран тужилац пред научном и другом читалачком јавношћу. Зато очекујем да и научна критика да значајан допринос вриједности овог мог дјела.

Хвала на пажњи!